

Osvrt na toponimiju i topografiju Donjeg Miholjca u kasnom srednjem i ranom novom vijeku

Blaženović, Marin

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:140558>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**



Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Povijest i Pedagogija

Marin Blaženović

**Osvrt na toponimiju i topografiju Donjeg Miholjca u kasnom
srednjem i ranom novom vijeku**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2020.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Povijest i Pedagogija

Marin Blaženović

**Osvrt na toponimiju i topografiju Donjeg Miholjca u kasnom
srednjem i ranom novom vijeku**

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Osijek, 2020.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 8. lipnja 2020

Marin Blaženović 0122227743
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Područje današnjeg grada Donjeg Miholjca od prapovijesnog razdoblja bilježi prisutnost naselja. Grad je smješten uz rijeku Dravu, na prirodno uzvišenom terenu te je stoga to područje od prapovijesti bilo pogodno za naseljavanje. Iako su arheološka istraživanja i dalje nepotpuna, najnovija istraživanja provedena povodom gradnje južne obilaznice grada pokazala su prisutnost brojnih nalazišta iz svih razdoblja povijesti (prapovijest, antika i srednji vijek) na relativno maloj udaljenosti. U antici Donji Miholjac se spominje kao jedno od naselja na rimskoj cesti koja povezuje Ptuj (Poetovio) i Osijek (Mursa). Taj podatak bilježi Ptolomejeva karta iz 2. stoljeća, a naselje se spominje pod imenom „Mariniana“. Najstariji pismeni izvor u kojem se spominje Donji Miholjac je listina sa Sabora u Albaregiji, a Donji Miholjac se spominje u mađarskoj izvedenici imena „Szentmihaly“. Sljedeći podatak o Donjem Miholjcu datira u 13. stoljeće, kada se naselje spominje kao dio vlastelinstva Osuvak. Osuvak je danas nepostojeće naselje koje se nalazilo između Donjeg Miholjca i Svetog Đurađa. Vlasnik Osuvka, a time i Donjeg Miholjca, bila je mađarska plemićka obitelj Tétény (poznati i kao de Peker). Taj podatak pruža i uvid u ime Donjeg Miholjca (Sveti Mihael, odnosno Szentmihaly). U 14. stoljeću Donji Miholjac se spominje kao dio Križevačke županije, a do tada je bio dio Baranjske županije. U ranom novom vijeku područje Donjeg Miholjca izloženo je turskim provalama (16. stoljeće), a osmanski dizdar je crkvu iskoristio kao svoju utvrdu i napose džamiju. Ovaj rad proučava toponimiju i topografiju naselja Donji Miholjac tijekom kasnog srednjeg i ranog novog vijeka.

Ključne riječi: Donji Miholjac, Szentmihaly, toponimija, topografija, srednji vijek, novi vijek.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Donji Miholjac u osuvačkom vlastelinstvu.....	2
3. Prva spominjanja imena naselja Miholjac.....	5
4. Položaj naselja u srednjem vijeku.....	7
5. Ime naselja u ranom novom vijeku.....	14
6. Položaj naselja u ranom novom vijeku.....	17
7. Zaključak	26
8. Literatura	27
8.1. Izvori.....	27
8.2. Internetski izvori	27
8.3. Karte i prilozi.....	29

1. Uvod

Područje današnjeg Donjeg Miholjca od prapovijesnih je razdoblja bilo pogodno za naseljavanje. Naselje se nalazi uz rijeku Dravu, a okruženo je plodnom zemljom. Recentna arheološka istraživanja pružaju iznimno mnogo dokaza o postojanju prapovijesnih naselja. U antici se naselje nalazi neposredno uz rimsku cestu koja prolazi od Poetovia do Murse, što je od iznimne važnosti za razvoj naselja, a arheološka istraživanja pružaju dokaze o postojanju antičkih nalazišta. Iz srednjovjekovnog razdoblja potječe najstariji pisani izvor o naselju Donji Miholjac. Radi se o zadužbinskoj darovnici ugarskog palatina Radona iz 1057. godine. Isprava pruža uvid u ime naselja (*Szentmihaly*, prema crkvi sv. Mihaela Arkandela). U srednjem vijeku više naselja nosilo je naziv *Szentmihaly*, a tumačenje da se darovnica odnosi na današnji Donji Miholjac nije u potpunosti sigurno.

Toponimija se definira kao ukupnost toponima određenoga područja.¹ Sukladno definiciji toponimije, u radu se prikazuje porijeklo imena naselja Donji Miholjac, nastanak imena te varijacije imena koje su nastale početkom ranoga novog vijeka. Rad će se također osvrnuti na problematiku postojanja više istoimenih naselja u srednjem vijeku.

Osim na toponimiju, rad se bavi i topografijom naselja Donji Miholjac. Topografija je dio kartografije koji se bavi prikazom i opisom pojedinih naselja ili većih površina te izradom topografskih karata.² Sukladno definiciji topografije, rad se osvrće na položaj naselja Donji Miholjac u kasnom srednjem i ranom novom vijeku te prikaze naselja na kartama.

¹ Toponimija. *Struna – Hrvatsko strukovno nazivlje*. Pristupljeno: 9.6.2020. <http://struna.ihj.hr/naziv/toponimija/2336/>

² topografija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 29. 5. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61800>

2. Donji Miholjac u osuvačkom vlastelinstvu

Donji Miholjac je sve do 14. stoljeća pripadao Baranjskoj županiji, a u 14. stoljeću pripojen je Križevačkoj. Naselje (nazvano *Szentmihaly*) je bilo sastavni dio vlastelinstva Osvak (*Aszuág*). Ostatci toga vlastelinstva danas nisu pronađeni, no zna se da se ono nalazilo između Sv. Đurađa (*Szentgyörgy*) i Donjeg Miholjca. Prvi gospodari Osvuka bili su plemići iz roda Tétény, također poznati i sa pridjevkom „de Peker“. Spomenuti plemićki rod gospodario je Osvukom, a time zasigurno i Donjim Miholjcem, tijekom cijelog 13. stoljeća i početkom 14. stoljeća. Od 1330. godine pa do početka 15. stoljeća nije moguće pouzdano pratiti što se događa sa vlastelinstvom Osvak, a poznato je da godine 1403. Tétény gube vlastelinstvo pod kraljem Žigmundom, a vlasnici postaju Morovići.³ Osvak je već u doba Arpadovića postao središte jednog arhiđakonata Pečuške biskupije, a iz izvora 14. stoljeća može se pronaći da je u Osvuku postojala crkva koja se naziva „kapelom Blažene Djevice Marije“. Najstariji izvori koji spominju arhiđakona koji je bio u Osvuku potječu iz 13. stoljeća i svjedoče da je arhiđakonu stalno prebivalište bilo u Pečuhu, no ime Osvak (*Aszuág*) nalazi se u imenu arhiđakonata.⁴

Upravo je s mjestom Osvak, koje je funkcioniralo kao vlastelinstvo, povezana cijela srednjovjekovna povijest Donjeg Miholjca. Opis granica vlastelinstva Osvak, prema kojima se može tvrditi da je i Donji Miholjac spadao u to vlastelinstvo, može se pronaći u ispravi Andrije II. iz 1228. godine. Isprava je sačuvana u prijepisu Pečuškog kaptola iz 1407. godine, a taj prijepis je pak napravljen prema prijepisu dvorskog sudca Nikole Szécsija iz 1383. godine.⁵ Od godine 1403. vlasnici Osvuka su članovi plemićke obitelji Morovići, a u vrijeme njihovog upravljanja Donji Miholjac dobiva pravo na održavanje tjednih sajмова (1436. godine). Osvak je bio posjedu Morovića sve do 1481., kada umire posljednji muški član te obitelji. Nakon toga Osvak prelazi u ruke plemićke obitelji Geréb, koji su ujedno bili vlasnici valpovačkog vlastelinstva. Osvak ostaje u posjedu Geréba sve do 1503., kada umire posljednji

³ Tatjana Tkalcéc, „Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini“, „Annales instituti Archaeologici 12 (2016), 46-58. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=246711 4.2.2020

⁴ Stanko Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, u: *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća. Zbornik Znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057.-2007.“ (održanog 14. rujna 2007.)*, ur. Stanko Andrić (Slavonski Brod, 2010.), 15-16.

⁵ Marija Karbić, „Gospodari Donjeg Miholjca tijekom srednjeg vijeka“ u: *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća. Zbornik Znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057.-2007.“ (održanog 14. rujna 2007.)*, ur. Stanko Andrić (Slavonski Brod, 2010.), 46.

muški član te obitelji, a kao novi vlasnik se spominje palatin Emerik Erdödy. U njegovim će rukama Osuvak ostati sve do provale Osmanlija (oko 1543. godine).⁶

Nakon dolaska Osmanlija Osuvak se napušta, a Miholjac postaje utvrđeni kaštel osmanske vojske. Crkva sv. Mihaela Arkandjela ograđena je palisadama te opkopima.⁷ Do kraja 16. stoljeća Osuvak je raseljen, a stanovništvo se uglavnom preselilo u Miholjac.⁸ Nakon oslobođenja Miholjca od Osmanlija pristupa se obnovi crkve, za koju pisani izvori spominju da je u dobrom stanju, no neki dijelovi crkve, poput tornja, zahtijevaju obnovu.⁹ Obnova je provedena 1795. godine, po nalogu plemića Hillepranda von Prandaua.¹⁰

Za Osuvak ni danas nisu pronađeni arheološki nalazi koji bi upućivali na to naselje. Kako je ono ležalo uz samu rijeku Dravu moguće je da je naselje potopljeno. Stariji povjesničari su Osuvak poistovjećivali sa Osijekom, a tek je mađarski povjesničar Dezső Csánki zaključio da se Osuvak (odnosno Aszuág ili Aszuágy) nalazio u okolici današnjeg Donjeg Miholjca i Svetog Đurađa. Bösendorfer govori kako se na prostoru između ova dva naselja vide ostatci nekog naselja, a da narod ostatke toga naselja naziva Osuvak. Nakon Bösendorfera naziv Osuvak se ustalio u historiografiji, no proučavanje pisanih izvora ne spominje takav naziv, niti spominje naziv koji bi upućivao na „Osuvak“. Pisani izvori za Osuvak koriste naziv Aszuág i Aszuágy, a tek se u sigetskom računu iz 1558. godine spominje mjesto Osvany (Ošvanj) i Alsó-Asvany, koji pripadaju Miholjcu.¹¹ U poreznim popisima Požeškog sandžaka iz 1579. godine, u sklopu Valpovačke nahije, uz selo Miholjac spominje se i selo Ošvan. Kasnije se u popisu spominje i selo Ošvarci, no nije utvrđeno mogu li se Ošvan i Ošvarci iz poreznog popisa dovesti u vezu.¹²

Sela Ošvanj i Ošvarci spominju se i nakon oslobođenja Slavonije od Turaka, u popisu iz 1698. godine. U popisu se između trgovišta Miholjac i naselja Sveti Đurađ spominju napuštena sela Janjevci i Čakovac, a za Čakovac stoji da mu je na sjeveru Osvar. Andrić Osvar i Ošvanj poistovjećuje kao isto selo, jer se za Osvar govori da je graničio sa Svetim Đurađem,

⁶ Tkalčec, „Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini“, 46-58.

⁷ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 26.

⁸ Stjepan Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća* (Đakovo, 2007), 14.

⁹ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 27.

¹⁰ Josip Ham, *Upoznajte Donji Miholjac* (Donji Miholjac, 1998.), 51.

¹¹ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 16-18.

¹² Stjepan Sršan ur., „*Popis sandžaka Požega 1579. godine*“ (Osijek, 2001.), 327-328

no da ga je potopila Drava. Isti popis spominje i selo Osvaci u valpovačkom kotaru, no selo nije popisano jer je vjerojatno bilo pusto.

Mažuran poistovjećuje selo Osvaci iz valpovačkog kotara sa selom Osvar u okolici Miholjca, tumačeći ih kao „Osuvak“. Ovo poistovjećivanje topografski nije moguće jer su se Osvaci nalazili oko rijeke Karašice zapadno od Črnkovaca, dok je Osvar/Ošvanj bio u miholjačkom kotaru.¹³ Andrić pretpostavlja da se selo Ošvan iz poreznog popisa može povezati sa selom Ošvanj/Osvar, koje se spominje 1698. godine, a da se osmansko selo Ošvarci iz poreznog popisa može povezati sa selom Osvaci iz popisa 1698. godine. Također autor navodi da je uporaba naziva Osuvak upitna uzme li se u obzir da nije pronađena potvrda spomenutog naziva.¹⁴

¹³ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 18-19.

¹⁴ Isto, 20.

3. Prva spominjanja imena naselja Miholjac

Ime naselja Miholjac prvi se put spominje 1057. godine u zadužbinskoj darovnici ugarskog palatina Radona. Određeni dijelovi upućuju na klasifikaciju ovoga dokumenta i kao oporuke. Isprava je sastavljena od dva dijela. Prvi dio pisao je palatin Radon, dok je drugi dio nadodao kralj Andrija I. Oporuka sadrži raspodjelu palatinovih imanja i dobara, a između ostalog spominje da je crkvu koju je podigao na rijeci Dravi u čast sv. Mihaela povjerio Svetom Petru i biskupu Mavru (Pečuškom biskupu).¹⁵ Iz ovoga je vidljivo da palatin u svojoj oporuci ne spominje naselje Miholjac (*Szentmihaly*), nego samo crkvu sv. Mihaela na rijeci Dravi. Stoga se može postaviti pitanje na koji način je moguće tvrditi da se radi o današnjem Donjem Miholjcu? U srednjovjekovnoj Slavoniji i Ugarskoj sv. Mihael Arkandjel jedan je od najčešćih crkvenih zaštitnika, a mađarski povjesničar András Mező prikupio je podatke za oko 350 crkava i crkvenih ustanova koje su bile posvećene sv. Mihaelu na navedenom prostoru. Nije rijedak slučaj da se naselje imenuje prema crkvi ili nekakvom reljefnom obilježju, pa su tako mnoga naselja (od spomenutih 350) dobila ime „Szentmihály“. Brojnim imenima se dodavao i lokalni toponimski element, pa tako postoje izvedenice poput „Kápolnaszentmihály“, „Mezőszentmihály“ i slično. Iako se nakon ovih podataka doista čini da je određenje „crkve sv. Mihaela na Dravi“ kao crkve sv. Mihaela u Donjem Miholjcu proizvoljno, ipak je potrebno dodatno obraditi podatke. Uzme li se u obzir „na Dravi“, to znači da je spadala u Pečušku biskupiju, sa jedne ili druge strane rijeke od naselja Viljevo na hrvatskoj strani pa sve do ušća u Dunav. Ovakvo sužavanje moguće je napraviti uzmu li se u obzir granice biskupija, te podatak da zapadno od Viljeva na hrvatskoj strani počinje Zagrebačka biskupija, a na mađarskoj strani Vespremska.¹⁶

Što se tiče svjetovne uprave, područje donje Podravine koje je spadalo u Pečušku biskupiju je u doba Arpadovića podijeljeno na Baranjsku i Vukovsku županiju. Vukovska je obuhvaćala područje od Osijeka do ušća Drave u Dunav. Topografska istraživanja u Vukovskoj županiji pokazala su da je na njenom području pronađeno 9 mjesta koja nose naziv prema crkvi sv. Mihaela, međutim ni jedno mjesto nije u blizini rijeke Drave. U dva slučaja zabilježena je i hrvatska inačica imena, odnosno „Miholjanci“.¹⁷

¹⁵ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 8-10.

¹⁶ Isto, 13-14.

¹⁷ Isto, 14.

U Baranjskoj županiji također je poznato 9 mjesta koja su imala crkvu sv. Mihaela. Od toga se 7 mjesta nalazilo sjeverno od Drave, odnosno u današnjoj Mađarskoj, a 2 mjesta nalazila su se južno od Drave. Oba mjesta južno od Drave nosila su naziv „Szentmihály“, a jedno od njih odgovara današnjem Donjem Miholjcu. Drugo naselje „Szentmihály“ nalazilo se između Valpova i Osijeka, oko donjeg toka rijeke Karašice, a kasnije je nestalo kao naselje.¹⁸

Uzmu li se u obzir mjesta sa crkvama sv. Mihaela sjeverno od Drave, te mjesto Szentmihály južno od Drave, vidljivo je da u Pečuškoj biskupiji, nedaleko od Drave, postoji tri mjesta sa crkvama sv. Mihaela: Sámod sjeverno od Drave, Donji Miholjac te nestali Szentmihály južno od Drave. Položaj nestalog naselja poznat je samo okvirno.¹⁹

Nema sigurnog dokaza da se podatak iz Radonove oporuke odnosi upravo na Donji Miholjac. Argumenti koji govore u prilog Donjem Miholjcu nisu izravni, a suglasni su tek ako ih se uzme sve zajedno. Prvi argument se temelji na činjenici da se Donji Miholjac nalazi doslovno na rijeci Dravi. U srednjem vijeku to je bilo točnije nego danas, jer je Drava tekla bliže središtu naselja. Sa sjeverne strane Drave, naselje Sámod nalazi se 7-8 kilometara udaljeno od rijeke, pa je samim time manje vjerojatno da se oporuka odnosi na ovo naselje.²⁰

Drugi argument koji govori u prilog Miholjcu tiče se nedalekog naselja Sveti Đurađ, u kojemu je postojao samostan augustinskih kanonika posvećen svetom Jurju. Na pola puta između Svetog Đurađa i Miholjca nalazilo se naselje Osvak, koje je u vrijeme Arpadovića funkcioniralo kao središte arhidakonata Pečuške biskupije. Ovo pokazuje veliku koncentraciju važnih crkvenih ustanova u blizini Miholjca, a time se osnažuje pretpostavka da se „crkva sv. Mihaela Arkandela na Dravi“ doista nalazila u Donjem Miholjcu. Andrić pretpostavlja da su na ovome području postavljeni institucionalni temelji za dalje učvršćivanje vlasti pečuških biskupa u donjem međuriječju Drave i Save.²¹

Nakon spomena crkve sv. Mihaela Arkandela iz 1057. godine, slijedi spomen naselja Miholjac iz 1330. godine. Spomen imena naselja nalazi se u presudi dvorskog sudca Pavla Nagymartonija. U presudi su sela Miholjac i Sveti Đurađ vraćena Lovri Tuzu i njegovim sinovima. Ime naselja Miholjac se u ovoj presudi spominje kao „villa Scentmyhal“²², što se razlikuje od spominjanja imena iz 1057. godine, kada se naselje spominje kao „Szentmihaly“.

¹⁸ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 14-15.

¹⁹ Isto, 15.

²⁰ Isto, 15.

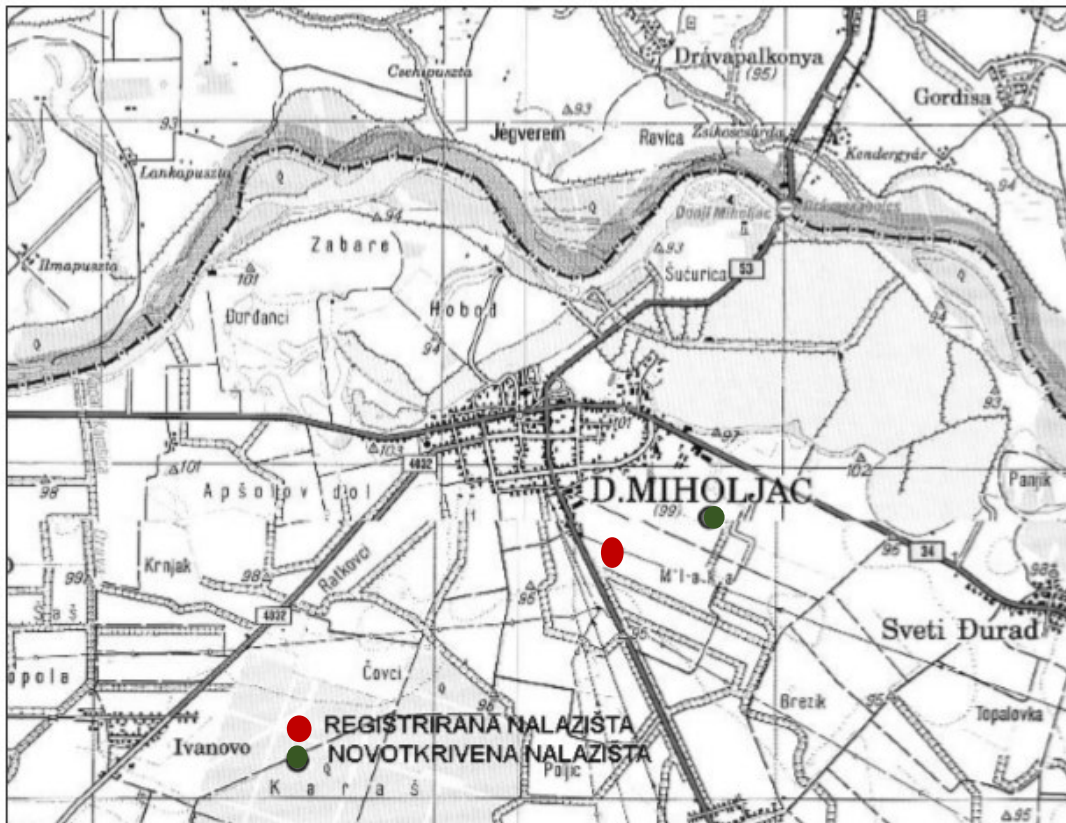
²¹ Isto, 15.-16.

²² Isto, 20.

4. Položaj naselja u srednjem vijeku

Prilikom gradnje obilaznice Donjeg Miholjca provedeno je više arheoloških zaštitnih istraživanja. Arheološka istraživanja provodili su arheolozi sa Instituta za arheologiju iz Zagreba te arheolozi iz Muzeja Valpovštine i Konzervatorskim odjelom u Osijeku. Tom prilikom utvrđeno je postojanje nekih novih lokaliteta, dok su se na već poznatim lokalitetima otkrili nalazi iz drugih razdoblja povijesti. Arheološki lokaliteti koji su ovom prilikom otkriveni, a da potječu iz vremena srednjega vijeka, su Donji Miholjac – Mlaka/Trafostanica te Donji Miholjac – Janjevci. Izvještaj o ovome nalazištu napisao je arheolog Marko Dizdar, a također upućuje na potrebu daljnjih zaštitnih istraživanja ovih lokaliteta.²³ Potrebno je napomenuti kako se Janjevci u popisu iz 1698. godine spominju kao pustoselina u okolici Miholjca.

²³ Marko Dizdar, „Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca“, *Annales instituti Archaeologici* 7 (2011.), 20-21. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132921 4.2.2020



Sl.1 Arheološka nalazišta na trasi državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca.
 Fig.1 Archaeological sites on the national road route D-34 – Donji Miholjac bypass.

Slika 1. Arheološka nalazišta na trasi državne ceste D-34 – obilaznica Donji Miholjac
 Preuzeto: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132921 3.6.2020
 Dorada: M. Blaženović

Sljedeći izvještaj o arheološkim istraživanjima provedenima na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca napisala je arheologinja Kornelija Minichreiter. U izvještaju spominje prapovijesna i antička nalazišta, ali također i srednjovjekovna nalazišta. Osim lokaliteta Donji Miholjac – Mlaka/Trafostanica, autorica spominje i jedno kasnosrednjovjekovno nalazište Donji Miholjac – Trstenik. U oba arheološka nalazišta pronađeni su nalazi koji upućuju na postojanje naselja u navedenom razdoblju (ulomci keramike, troska, čavao...)²⁴ Ostatci pronađeni na lokalitetu „Mlaka/Trafostanica“ upućuju na postojanje srednjovjekovnih stambenih objekata na ovom zemljištu.²⁵

²⁴ Kornelija Minichreiter, „Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca i južne obilaznice Kutine“, *Annales instituti Archaeologici* 5 (2009), 130-133. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=77436 4.2.2020

²⁵ Kornelija Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština* (Zagreb, 2008), 16.

Na zemljištu „Mlaka“ pronađeni su ostatci srednjovjekovnog naselja, a to potvrđuju nalazi ulomaka keramike.²⁶ Važno je napomenuti da katastarsko zemljište Mlaka graniči sa zemljištem Janjevci, što bi moglo upućivati na postojanje još jednog naselja u neposrednoj blizini Janjevaca. Zanimljivo je da lokalitet Donji Miholjac – Trstenik upućuje na postojanje još jednog naselja između današnjeg Donjeg Miholjca i sela Viljevo.

Na postojanje srednjovjekovnog naselja na zemljištu „Mlaka/Trafostanica“, kao i na zemljištu „Borik-Janjevci“ upućuju brojni površinski nalazi nastali prilikom poljoprivrednih radova, kao i građevinski radovi. Prikupljeni nalazi sa lokaliteta „Borik – Janjevci“ upućuju na postojanje velikoga groblja u 10. stoljeću i na prijelazu u 11. stoljeće. Na groblju su pronađeni nalazi bjelobrdske kulture, no također i nakit i oružje slavenskog (moguće hrvatskog) stanovništva. To dakako svjedoči o postojanju većeg naselja u blizini.²⁷

Lokalitet „Borik“ nalazi se istočno od Donjeg Miholjca te se prostire duž ceste Donji Miholjac – Osijek. Lokalitet se sastoji od četiri tell brežuljka koji su oranjem sniženi. Lokalitet se nalazi uz ribnjak, odnosno uz staro korito rijeke Drave. Lokalitet obiluje nalazima iz više povijesnih razdoblja, te ga je 80-ih godina arheolog Tadić podijelio na Borik I., II., III., IV. Zanimljivo je da arheolog Zvonko Bojčić lokalitet Borik I. povezao sa nestalim naseljem „Osuvak“. Ipak, teza nije dovoljno potkrijepljena arheološkim nalazima. Na lokalitetu Borik I. pronađen je karolinški mač, no ne postoji dokumentacija o istom te je na koncu sam nalaz upitan. Lokalitet Borik II. je srednjovjekovna nekropola, a na ovome lokalitetu je ujedno sakupljeno i najviše podataka. Godine 1977. na lokalitetu Borik II. iskopan je jedan grob, no bez priloga. Kasnija istraživanja na ovome lokalitetu rezultirala su pronalaskom još dva groba. Nekropola se nalazi na najvišem od četiri tell brežuljka, no učestalom poljoprivrednom obradom lokalitet je u velikoj mjeri uništen. Od površinskih nalaza pronađeni su željezni predmeti, kosti, nakit i sl. Nekropola je datirana u rani srednji vijek, a analiza dopušta datiranje nekropole u vrijeme od 10. do 13. stoljeća. Ipak, Bojčić navodi da neki nalazi sa nekropole upućuju na 9. stoljeće te upozorava kako bi se dataciji nekropole trebalo detaljnije posvetiti.²⁸

²⁶ Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština*, 17.

²⁷ Isto, 10.

²⁸ Hrvatska (dalje: HR) – Konzervatorski odjel u Osijeku (dalje: KONZOS)– Izvještaj sa službenog puta u Donji Miholjac – D-921 2/81

Lokalitet Donji Miholjac – Trstenik datira u kasni srednji vijek, odnosno u 16. stoljeće. Na lokalitetu je pronađeno mnogo ostataka glinenog posuđa, lonaca, ručke te komad troske, što upućuje na postojanje kovačke djelatnosti u naselju.²⁹



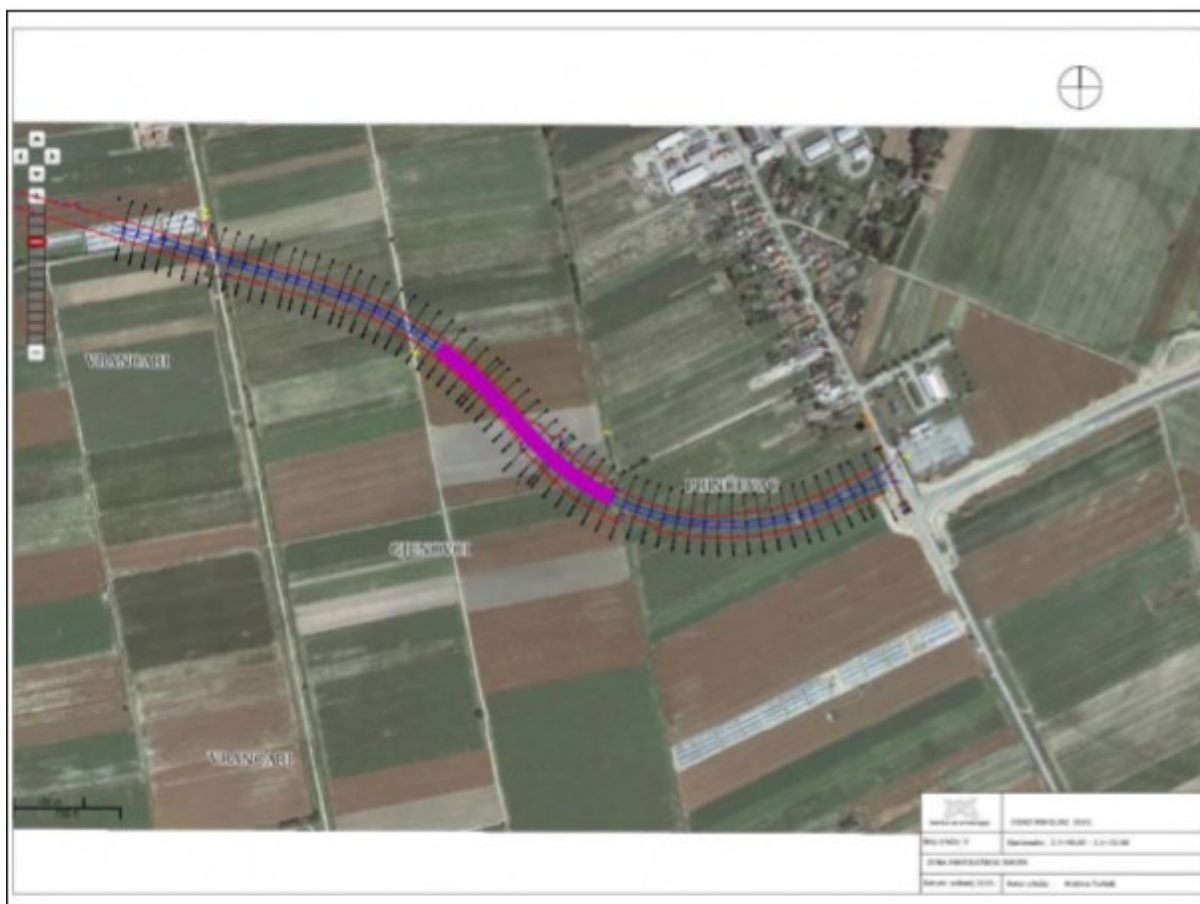
Karta 1. Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca: 1) Donji Miholjac – Trstenik, 2) Donji Miholjac – Za ogradom i Vrancari, 3) Donji Miholjac – Mlaka-Trafostanica, 4) Donji Miholjac – Mlaka
Map 1 Archaeological sites on the route of the southern Donji Miholjac bypass: 1) Donji Miholjac - Trstenik, 2) Donji Miholjac - Za ogradom and Vrancari, 3) Donji Miholjac - Mlaka - Power Transformer Station, 4) Donji Miholjac - Mlaka

Slika 2. Prikaz arheoloških nalazišta. Broj 1. Donji Miholjac – Trstenik, broj 2. Donji Miholjac – Za ogradom i Vrancari, broj 3. Donji Miholjac – Mlaka – Trafostanica, broj 4. Donji Miholjac – Mlaka. Preuzeto: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=77436 3.6.2020

Arheološka istraživanja prilikom gradnje obilaznice nastavila su se i u 2015. godini. Na arheološkom lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci pronađeni su ostatci keramike koji upućuju na postojanje ranosrednjovjekovnog naselja. Nije utvrđeno je li nastanak ranosrednjovjekovnog naselja na ovome lokalitetu povezan sa prapovijesnim i antičkim naseljima, međutim utvrđeno je da je naselje nastalo u 8. stoljeću, a trajalo je do 9.-10. stoljeća. Lokalitetom Donji Miholjac – Đanovci dominiraju ostatci kasnosrednjovjekovnog naselja. Autorica izvještaja, Tatjana Taklčec, pretpostavlja da je kasnosrednjovjekovno naselje trajalo do 15. stoljeća. Zaključak je izvela na osnovu ostataka nasebinskih objekata. Ovaj lokalitet je također karakterističan po pronalasku kasnosrednjovjekovnog ukopa fetusa, koji je datiran u 14. stoljeće.³⁰

²⁹ Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština*, 13.

³⁰ Tatjana Taklčec, „Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini“, 46-58.



Sl. 1 Položaj arheološkog nalazišta AN6 Donji Miholjac – Danovci označen ljubičastom bojom na dijelu trase južne obilaznice grada Donjeg Miholjca (izradila: K. Turkalj).

Fig. 1 Position of the AN6 Donji Miholjac - Danovci site marked purple on the south beltway around Donji Miholjac (made by: K. Turkalj).

Slika 3. Položaj arheološkog nalazišta AN6 Donji Miholjac – Danovci (ljubičasta boja). Preuzeto: https://hrcaj.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=246711 3.6.2020

Svi spomenuti lokaliteti nalaze se na periferiji današnjeg naselja te su udaljeni od rijeke Drave. Uzme li se u obzir da je korito rijeke mijenjano u 20. stoljeću, može se pretpostaviti da su naselja bila ipak bliže rijeci Dravi nego što se to danas čini.

Arheološka istraživanja provedena na području Donjeg Miholjca u 20. stoljeću svjedoče o prisutnosti prapovijesnog naselja, ali također i o prisutnosti ranosrednjovjekovnih grobova. Grobovi su pronađeni u istraživanjima provedenima od 1962. do 1969. godine pod vodstvom arheologa Bojčića, koja su se bazirala na topografskom istraživanju limesa u Slavoniji i Baranji. Ranosrednjovjekovni grobovi pronađeni su na zemljištu „Brdača“ koje se nalazi južno od dvorca. Arheološki lokalitet „Borik – Janjevci“ evidentiran je još 1970.-1975. godine.³¹

³¹ Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština*, 8-9.

Osim tog lokaliteta, registrirana je i srednjovjekovna gradina „Staro groblje“ koja se nalazi istočno od grada. Također je registrirano i zemljište južno od crkve sv. Mihovila, na kojemu su pronađeni ostatci srednjovjekovne nekropole, te zemljište uz Ribnjak na staroj obali rijeke Drave, gdje je pronađena ranosrednjovjekovna nekropola.³² Na lokalitetu „Brdača“ osim grobova, pronađeni su keramički prilozi i metalni prilozi. Grobovi su pronađeni u ulici Vladimira Nazora, a prema pričanju radnika koji su obrađivali zemljište, grobovi se pružaju prema jugu, ali i prema sjeveru, odnosno prema dvorcu. Lokalitet, odnosno gradina „Staro Groblje“ nalazi se ispod današnjeg groblja. Dio lokaliteta nalazi se ispod ceste prema Osijeku, a drugi dio se spušta u polje. Površinski nalazi na ovome lokalitetu nisu pronađeni. Još jedan lokalitet pronađen je na zemljištu koje se nalazi u privatnom vlasništvu, a zna se da je bilo u crkvenom posjedu. Površinski nalazi na lokalitetu nisu pronađeni, no povišeni dio zemljišta ukazuje na postojanje građevine ispod zemlje.³³

Na području grada, prilikom radova na polaganju telefonskih kablova godine 1977. otkriveni su arheološki nalazi u ulici Vladimira Nazora. Radi se o grobu koji se nalazio na dubini od svega 1,20 metara, a uz njega je pronađen keramički lonac sa zrnjem žita. Lonac pripada slavenskoj keramičkoj produkciji. Nedaleko od ovoga grobnog nalaza pronađen je još jedan grob, na manjoj dubini 1,15 metara. Uz grob pronađen je i jedan ukrašeni lonac. Nadalje, u istoj ulici je pronađen ležeći skelet, a uz skelet pronađena je i ogrlica. Ipak, Bojčić se suzdržava o izvođenju bilo kakvih zaključaka jer je na nalazišta pozvan već pri samom završetku radova u ulici te nije osobno vidio nalaze. Na ulazu u crkvu (crkva sv. Mihaela Arkandjela) nađena su četiri srednjovjekovna groba, za koja Bojčić govori da se možda radi o turskim grobovima.³⁴

³² Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština*, 8-9.

³³ HR – KONZOS – Izvještaj sa službenog putovanja dne 11. i 12.10.1971. g. u Donji Miholjac, Sveti Đurađ i Podravske Podgajce, 1-2. – D-921 2/81

³⁴ HR – KONZOS – Izvještaj sa službenog puta u Donji Miholjac – D-921 2/81

Osim ovih lokaliteta, prilikom terenskog pregleda pri gradnji južne obilaznice grada Donjeg Miholjca evidentirani su i drugi lokaliteti koji svjedoče o prisutnosti srednjovjekovnih ostataka. To su lokaliteti „Donji Miholjac – Goračka“, gdje su prikupljeni malobrojni nalazi keramike iz srednjega vijeka, „Donji Miholjac – Panjik“, gdje su prikupljeni keramički i kameni nalazi iz razvijenog i kasnog srednjeg vijeka, a koji ukazuju na intenzivnu naseljenost ovoga područja³⁵, „Donji Miholjac – Vrancari 2“, gdje su otkrivena dva ukopa nepravilnog oblika. Jedan objekt identificiran je kao otvoreno ognjište, dok je drugi objekt bio manjih dimenzija te su pronađeni ulomci keramike.³⁶ Osim ovih lokaliteta, evidentiran je i lokalitet „Donji Miholjac – Ratkovci 2“, gdje su pronađeni srednjovjekovni objekti. U dva objekta pronađena je veća količina keramičkog materijala, a pronađeno je i nešto glinenih predmeta koji su identificirani kao projektili za praćku.³⁷

³⁵ HR – KONZOS – Preliminarni izvještaj o terenskom pregledu trase D34 – obilaznica Donjeg Miholjca, faza II: od 0+000 do km 3+544 – Klasa UP/10-612-08/13-08/0101/380-14-05

³⁶ Blanka Maljković, Donji Miholjac-Ratkovci 2 (AN 3), Hrvatski arheološki godišnjak, 7, Zagreb, 20-21, u: Valentina Vujeva, „Seosko imanje s kućom SJ 433 s kasnosrednjovjekovnog naselja Donji Miholjac – Đanovci“ (Zagreb, 2019.), 13.

³⁷ Domagoj Maurin, Donji Miholjac-Vrancari 2 (AN 6), Hrvatski arheološki godišnjak, 7, Zagreb, 22., u: Valentina Vujeva, „Seosko imanje s kućom SJ 433 s kasnosrednjovjekovnog naselja Donji Miholjac – Đanovci“ (Zagreb, 2019.), 13.

5. Ime naselja u ranom novom vijeku

Ime naselja može se pratiti i u darovnici mačvanskog bana Mateja Morovića svojoj ženi Margareti Szilágy. Naime, u darovnici stoji da je ban ženi ostavio tri vlastelinstva, među kojima i Osuvak. U sklopu osuvačkog vlastelinstva spominje se 12 sela i 5 trgovišta. Trgovišta su: Sveti Đurađ, Miholjac, Janjevci, Marijanci i Gregorjanci. Ime trgovišta Miholjac u ovoj je darovnici upisano kao „oppidum Zenthmihal“, a gotovo isti oblik imena može se pronaći u kraljevoj ispravi iz 1481. godine, gdje je ime naselja upisano kao „Zenthmyhal“. Isti oblik spominje se i u ispravi udovice Margarete Morović iz 1503. godine, kojom ostavlja posjede djeci svoje rođakinje.³⁸

O daljnjem razvoju imena naselja Miholjac u ranom novom vijeku saznaje se iz „Sigetskog računa“ iz 1558. godine. Dokument je sastavljen za sigetskog kapetana Marka Horvata Stančića, a nosio je naziv „Memoriale super perceptionem censuum“. Danas se čuva u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti. Objavljen je na mađarskom jeziku, no u dokumentu su sačuvani izvorni oblici mjesnih imena. U dokumentu su popisana tri porezna okruga koja su ležala na južnoj strani Drave: područje oko Marijanaca, područje oko Miholjca te područje oko Čađavice. Za područje oko Marijanaca i Miholjca stoji da pripadaju valpovačkoj utvrdi, a zanimljivo je da je Miholjac u ovome popisu upisan kao „Zenth Myhal“.³⁹ Vidljivo je dakle da je ime naselja i dalje povezano uz crkvu sv. Mihaela Arkandela koja se nalazi u ovom naselju. Također je vidljivo da je u samom nazivu došlo do stanovitih promjena. Naime, od prvobitnog naziva „Szentmihály“ i „Scentmyhal“ došlo je do naziva sastavljenog od dvije riječi „Zenth“ i „Myhal“. Također se u istom dokumentu spominje da u području oko Miholjca postoji 10 sela, a jedno od sela je i Miholjac (ili Miholjci), koji je ovoga puta napisan kao „Myholczy“.⁴⁰ Zanimljivo je primijetiti da se u jednom popisu spominju dva različita oblika imena Miholjac. Moguće je da se naziv „Szent Myhal“, koji se prvi spominje u dokumentu, povezan uz kaštel oko crkve sv. Mihaela i same crkve, dok bi naziv „Myholczy“ možda mogao označavati varoš oko kaštela.

³⁸ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 25-26.

³⁹ Isto, 17.

⁴⁰ Isto, 18.

Isti oblik imena, odnosno „Zenth Myhal“, moguće je pronaći i u popisu kraja oko Miholjca u sklopu sigetskog urbara iz 1565. godine. Ovdje se navodi kako u Miholjcu, odnosno „Zenth Myhalu“ postoji 13 kmetskih selišta i 5 bezemljaša.⁴¹ Ovdje je pak vidljivo kako se za naselje Miholjac spominje samo jedan naziv, „Zent Myhal“. Moguće je pretpostaviti da se u ovome popisu radi o popisu cjelokupnog naselja, uključujući varoš i kaštel.

U poreznom popisu Požeškog sandžaka iz 1579. godine, kojeg je pripremio i objavio Stjepan Sršan, u sklopu valpovačke nahije spominje se selo Miholjci.⁴² Nažalost, popis ne donosi izvorni naziv mjesta („Zenth Myhal“, „Myholczy“ ili drugačije). Moguće je da bi se u ovom popisu radilo o drugom nazivu, odnosno „Myholczy“, jer se taj naziv spominje 1558. uz selo Miholjci. U popisu se spominje da selo Miholjci ima 18 kuća. Od prihoda u selu Miholjci spominje se tržna pristojba od tjedne tržnice te prihod od skele preko rijeke Drave.⁴³

Sljedeći spomen imena naselja Miholjac može se pronaći u popisu slavonskih podravske vlastelinstava iz 1698. godine, koji je nastao nakon oslobođenja ovoga područja od Osmanlija. U sklopu miholjačkog kotara u ovome se popisu spominje trgovište Miholjac (oppidum Miholcz), a također se spominju i napuštena sela Janjevci i Čakovac.⁴⁴ Iz ovoga popisa je vidljivo da se Miholjac više ne spominje kao selo, nego kao trgovište, što može upućivati na to da je naselje dobilo veću važnost no što je imalo prije, kada se spominje kao selo. Također je važno uočiti stanovite promjene u obliku imena Miholjac, odnosno „Miholcz“, za razliku od prijašnjeg imena „Myholczy“.

Trgovište Miholjac spominje se i u popisu valpovačkog kotara 1702. u obliku „oppidum Miholzense“. I u ovome popisu govori se o susjednim pustoselinama Janjevcima i Čakovcu, a kao pustoseline spominju se sela Moroslavci i Pištan.⁴⁵ Iz ovoga popisa također su vidljive stanovite promjene u nazivu naselja Miholjac. Iako se i u ovome popisu Miholjac spominje kao „oppidum“, odnosno trgovište, vidljivo je da se naziv naselja piše na drugačiji način od onoga iz popisa iz 1698. godine. Dakle, umjesto naziva „Miholcz“, koji se spominje u popisu iz 1698. godine, ovdje se spominje naziv „Miholzense“. Zanimljiv je navod u popisu iz 1702. godine, koji govori da je u crkvi sv. Mihaela u Miholjcu obitavao turski dizdar zvan „Miholiz“, što bi se moglo prevesti kao Miholić.⁴⁶

⁴¹ Isto, 18.

⁴² Stjepan Sršan, *Sandžak Požega 1579. godine* (Osijek, 2001.), 327-333.

⁴³ Sršan, *Sandžak Požega 1579. godine*, 333.

⁴⁴ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 19.

⁴⁵ Isto, 20.

⁴⁶ Isto, 27.

Uzme li se u obzir da su Osmanlije nakon osvajanja ovoga područja 1543. godine crkvu iskoristili kao svoj kaštel, ne treba čuditi da je u crkvi obitavao turski dizdar. Međutim zanimljivo je da je dizdar nazvan „Miholiz“. Taj podatak mogao bi razjasniti promjenu imena naselja Miholjac, nastalu u popisu iz 1698. godine. Moguće je da je naziv turskog dizdara utjecao na promjenu imena naselja. Nije neobična pojava da se naselje imenuje prema imenu utjecajne osobe, ili prezimena koje najčešće dominira u naselju.

O događajima u Miholjcu tijekom 18. stoljeća doznaje se iz biskupskih kanonskih vizitacija. Prvu vizitaciju nakon oslobođanja od Osmanlija napravio je zagrebački biskup Juraj Branjug 1730. godine. Biskupov zadata bio je da obiđe područje i zabilježi stanje crkvenih ustanova. Tako je za župnu crkvu sv. Mihaela u Miholjcu biskupov zapisničar zabilježio da se radi o zidanoj crkvi sa zidanim tornjem. Naziv naselja u ovoj vizitaciji spominje se kao „Miholiancze“⁴⁷, što ukazuje na promjenu naziva. Naime, 1702. godine naselje se spominje kao „Miholzense“.

⁴⁷ Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, 27.

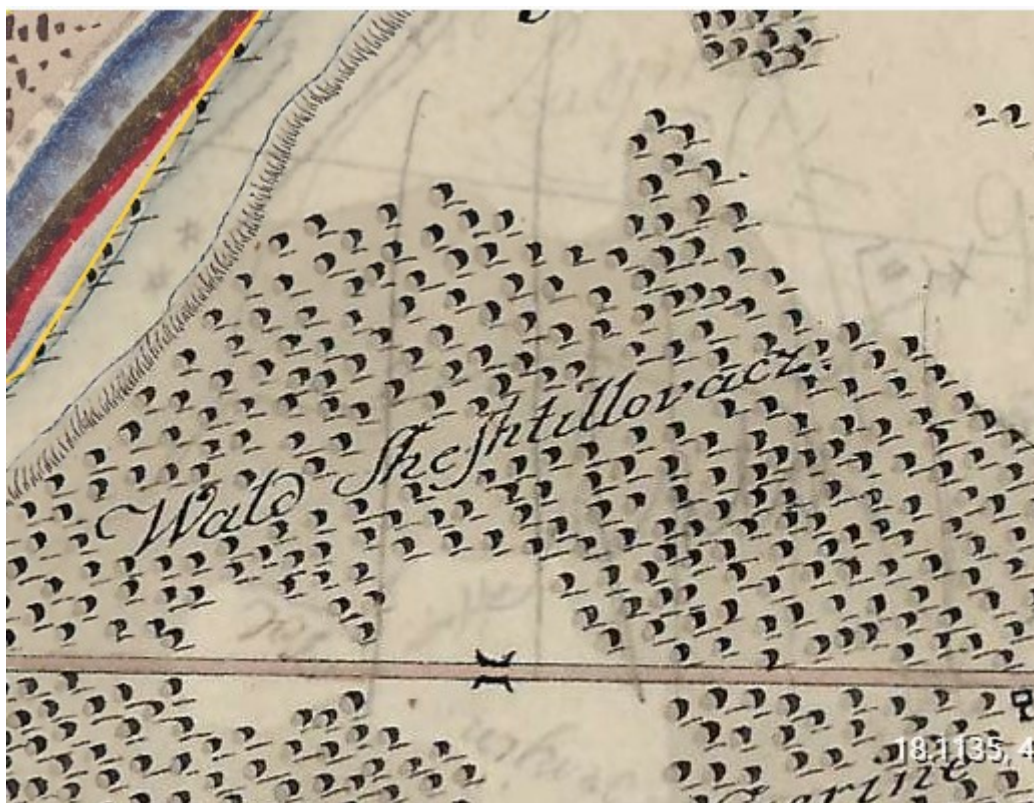
6. Položaj naselja u ranom novom vijeku

Novovjekovni lokaliteti na području Donjeg Miholjca su „Donji Miholjac – Šestilovac“, smješten na blago povišenom terenu između rijeke Drave na sjeveru te prometnice D-34 na jugu⁴⁸, lokalitet „Donji Miholjac – Krnjak 1“, koji se nalazi na južnom rubu dravske terase južno od farme Krnjak, te lokalitet „Donji Miholjac – Krnjak 3“, koji se nalazi na ravnom terenu u funkciji oranice.⁴⁹ Lokalitet se nalazi na rubnom području grada Donjeg Miholjca te susjedne općine Viljevo. Na lokalitetu „Šestilovac“ pronađeni su ulomci građevinskog materijala i keramičkih posuda, koji pripadaju novome vijeku, dok je na lokalitetu „Krnjak 1“ pronađena manja količina ulomaka keramičkih posuda i građevinskog materijala iz razdoblja kasnog srednjeg i ranog novog vijeka. Na lokalitetu „Krnjak 3“ pronađeni su ostatci keramičkih posuda koji pripadaju prapovijesnom razdoblju, ali i ranom novom vijeku.⁵⁰ Nalazi sa ovih lokaliteta upućuju na postojanje kasnosrednjovjekovnog, odnosno ranonovovjekovnog naselja na rubnom zapadnom području današnjega grada Donjeg Miholjca.

⁴⁸ HR – KONZOS – 532-04-02-05/01-18-01

⁴⁹ HR – KONZOS – 532-04-02-05/01-18-01

⁵⁰ Isto.



Slika 4. Topografski prikaz zemljišta Šestilovac na karti iz 18. stoljeća. Preuzeto:

<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2014017.1813035107%2C5741949.564782456%2C2020461.7782508044%2C5743860.490489585> 7.6.2020



Slika 5. Topografski prikaz zemljišta „Krnjak“ na karti iz 18. stoljeća. Preuzeto sa:

<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2012637.1165485024%2C5740177.1811890835%2C2019081.713495796%2C5741849.241182822> 4.6.2020

Godine 2009. istraživana je lokalitet „Donji Miholjac – Farkaševci“. Lokalitet je poznat prema navodima u pisanim izvorima u vrijeme osmanske vlasti, ali i kasnijih razdoblja. Prilikom istraživanja na lokalitetu su pronađene jame, a materijal u njima omogućio je dataciju nalazišta u 17. stoljeće. Materijal pronađen na lokalitetu potječe iz lokalnih radionica. Jama je vjerojatno povezana sa naseljem Farkaševci koje se spominje u izvorima od 16. do 18. stoljeća.⁵¹



Slika 6. Topografski prikaz zemljišta „Farkaševci“ na karti iz 18. stoljeća. Preuzeto sa: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2018154.9145278395%2C5735151.446579324%2C2024599.5114751332%2C5736823.506573062> 5.6.2020

⁵¹ CROSBI – Hrvatska znanstvena bibliografija: <https://www.bib.irb.hr/693484> Pristupljeno: 5.6.2020



Slika 7. Topografski prikaz Miholjca u 18. stoljeću. Preuzeto sa: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2015567.998851811%2C5739958.548806698%2C2028457.192746399%2C5743302.668794175> 4.6.2020

Zanimljivo je obratiti pažnju na način na koji je Miholjac upisan na ovoj karti (Slika 7). Karta je nastala u Habsburškoj Monarhiji, stoga su rijeke, šume i sl. upisani njemačkim jezikom (Fluß, Wald...). U pisanom izvoru iz 1730. godine ime naselja upisano je kao „Miholancze“, dok je na karti ime upisano kao „Miholiacz“, što se može izgovoriti kao „Miholjac“, kako se naselje i danas spominje. Osim toga, prije naziva „Miholiacz“ upisan je naziv „Shokacz“ (Šokac?), što bi dalo naslutiti da ovaj Miholjac nije jedini u 18. stoljeću, nego postoji još jedan. Samim time bilo je potrebno dodati nešto u naziv naselja kako bi se ono diferenciralo od drugog naselja. Prema Hrvatskoj enciklopediji, Šokci su „hrvatska etnička skupina naseljena u Slavoniji, Srijemu, Baranji i Bačkoj, u granicama današnjih triju država Hrvatske, Mađarske i Srbije. Najveći dio Šokaca živi na prostoru istočne Slavonije i zapadnog Srijema (između Slavnskoga Broda, Đakova, Našica, Vinkovaca i Županje), a značajnija su njihova naselja smještena i sjevernije uz Dravu (Donji Miholjac i Valpovo), te u Bačkoj (Bač, Plavna, Mladenovo /Bukin/, Vajska, Sonta, Bački Brijeg, Bački Monoštor, Santovo) i Baranji (Mohač, Draž, Gajić, Duboševica, Topolje).“⁵²

⁵² Šokci. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 5. 6. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59775>

Prema definiciji, vidljivo je da Donji Miholjac spada među značajnija naselja Šokaca sjevernije uz Dravu. Stoga je moguće da dodatak „Shokacz“ u imenu naselja označava većinsku etničku skupinu u Miholjcu u vremenu 18. stoljeća.



Slika 8. Topografski prikaz mogućeg položaja skele preko rijeke Drave kod Miholjca. Preuzeto sa: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2023194.9810803921%2C5745480.0000263695%2C2029639.5780276859%2C5747152.060020108> 4.6.2020

Prijelaz preko rijeke Drave spominje se u poreznom popisu Požeškog sandžaka iz 1579. godine. Proučavajući gore prikazanu kartu (Slika 8.), ali i kartu naselja Miholjac (Slika 7.) vidljivo je da se Miholjac nalazio točno uz obalu rijeke Drave. Osim toga, vidljivo je da na sjevernoj obali rijeke nema označenog naselja, toponima, niti ičega što bi upućivalo da je odmah preko Drave postojalo naselje ili nekakva postaja. Međutim, ukoliko se prati cesta koja je prikazana na karti koja iz Miholjca ide sjeverno uz tok rijeke, dolazi se do zamućenog dijela gdje je tok rijeke isprekidan crticama, a na sjevernoj strani nalazi se manja postaja (Slika 8). Zasiurno se na ovome mjestu nalazio prijelaz preko rijeke Drave. Današnji prijelaz nalazi se nešto istočnije od ovoga prikazanog na karti, a razlog je naplavni teren.



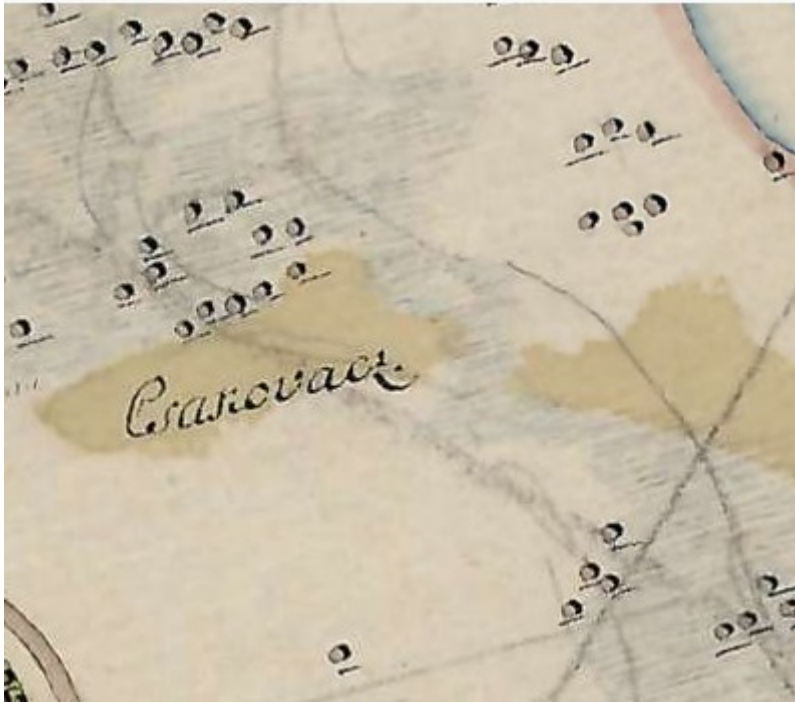
Slika 9. Topografski prikaz naselja Viljevo i Miholjac u 18. stoljeću. Preuzeto sa:

<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2004771.2686065338%2C5738624.55405202%2C2030549.6563957096%2C5745312.794026974> 4.6.2020



Slika 10. Topografski prikaz naselja Miholjac, Sveti Đurađ i Podgajci (danas Podravski Podgajci) na karti iz 18. stoljeća. Preuzeto sa:

<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2012892.702861832%2C5736255.006175182%2C2038671.0906510078%2C5742943.246150135> 4.6.2020

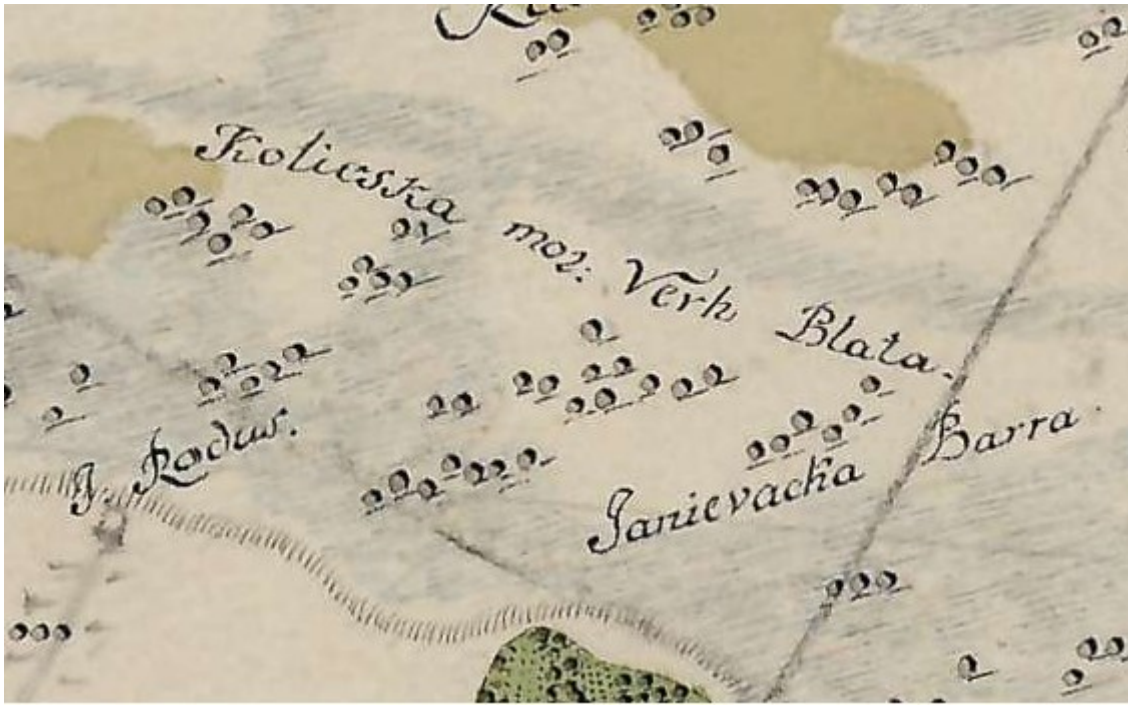


Slika 11. Topografski prikaz zemljišta „Čakovac“ na karti iz 18. stoljeća, sjeverno od Svetog Đurađa. Preuzeto sa:

<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2027189.41803325%2C5739936.689874804%2C2033634.0149805436%2C5741608.749868542>

4.6.2020

Na slici 11. Prikazano je zemljište „Čakovac“. Na ovome položaju postojalo je naselje „Čakovac“, koje se u popisu slavonskih podravskih vlastelinstava 1698. godine spominje kao pustoselina. Vidljivo je da je toponim ostao zabilježen, iako je naselje već nestalo.



Slika 12. Topografski prikaz zemljišta „Janjevačka bara“ sjeverozapadno od zemljišta „Čakovac“ na karti iz 18. stoljeća. Moguće da je bara dobila naziv prema nestalom naselju. Preuzeto sa: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2025096.0606115179%2C5741491.059231718%2C2031540.6575588116%2C5743163.119225456> 4.6.2020

Na slici 12. prikazano je zemljište „Janjevačka bara“. Slično kao i za „Čakovac“, naselje „Janjevci“ se u popisu slavonskih podravskih vlastelinstava iz 1698. godine spominje kao pustoselina. Vjerojatno je naselje napušteno iz razloga što je rijeka Drava poplavila područje naselja. To također može objasniti zašto je toponimu „Janjevci“ pridodan naziv „bara“ te zapravo puni naziv u 18. stoljeću glasi „Janjevačka bara“. „Janjevačka bara“ nalazi se sjeverozapadno od „Čakovca“, a i danas je ovo zemljište sklono plavljenju.



Slika 13. Topografski prikaz zemljišta „Moroslavci“, na karti označeno kao „Morosla“, koji se 1702. godine spominje kao pustoselina. Preuzeto sa: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2021176.6605902638%2C5737024.058984295%2C2034065.8544848517%2C5740368.178971772> 4.6.2020

Na slici 13. prikazano je zemljište „Moroslavci“, odnosno na karti „Morosla“. Ovo zemljište se spominje kao pustoselina u popisu Valpovačkog kotara iz 1702. godine. Na karti je vidljivo da se Moroslavci ne nalaze uz rijeku Dravu, a niti uz rijeku Karašicu, stoga razlog zašto je ono postalo nenaseljeno ne treba tražiti u plavljenju ovoga područja. Moguće je da je naselje raseljeno zbog nepovoljnih vremenskih prilika koje bi onemogućavale poljoprivrednu djelatnost ili zbog nekih drugih vanjskih utjecaja.

7. Zaključak

Arheološka istraživanja provedena u drugoj polovici 20. stoljeća, kao i recentna istraživanja provedena prilikom gradnje magistralnog plinovoda te južne obilaznice grada Donjeg Miholjca, svjedoče o izrazitoj naseljenosti ovoga dijela Podravine. Pisani izvori svjedoče o vrlo ranom spominjanju crkve u Miholjcu (1057. godina), no tvrdnja da se rečenica „crkva sv. Mihaela Arkandela na Dravi“ odnosi na crkvu u Miholjcu (Szentmihály) nije potvrđena, nego je ona najvjerojatnija uzme li se u obzir topografski položaj (postoji više naselja koja nose naziv Szentmihály, a južno od Drave, u Pečuškoj biskupiji, dva naselja). U sljedećim pisanim izvorima mogu se pratiti promjene u nazivu naselja (Zenth Myhal, Myholczy, Miholcz, Miholzenze, Miholiancze). Međutim, pisanih izvora nema puno.

Brojna okolna naselja već početkom ranoga novog vijeka spominju se kao pustoseline, a tome svjedoči i topografska karta iz 18. stoljeća, korištena u ovome radu. Na položajima spomenutih naselja nalaze se bare (kao npr u slučaju Janjevačke bare), šume (Šestilovac) ili zemljišta (Čakovac). Međutim, sačuvani su toponimi, a u razgovoru sa starijim stanovništvom doznao sam da se spomenuta zemljišta i danas tako nazivaju (primjerice Krnjak, gdje se danas nalazi farma i oranice, a postoje dva kasnosrednjovjekovna i novovjekovna lokaliteta, i danas se zove Krnjak, Šestilovac se i danas tako naziva, a danas je to područje miholjačko kupalište).

Spomenutim arheološkim istraživanjima treba pristupiti sa oprezom. Naime, u razgovoru sa kustosicom Arheološkog muzeja Osijek, Danimirkom Podunavac, doznao sam da nije u potpunosti utvrđeno radi li se doista na spomenutim nalazištima o naseljima ili pak selištima. Ovaj problem potrebno je tek riješiti detaljnijom obradom pronađenih materijala te analizom nalazišta.

8. Literatura

Josip Ham, *Upoznajmo Donji Miholjac*. Donji Miholjac: Centar za kulturu: Društvo ljubitelja starina, 1998.

Kornelija Minichreiter, *Studija utjecaja na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca – kulturno povijesna baština*. Institut za arheologiju: Zagreb, 2008.

Stanko Andrić, „Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu“, u: *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća. Zbornik Znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057.-2007.“* (održanog 14. rujna 2007.), ur. Stanko Andrić Hrvatski institut za povijest podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje: Slavonski Brod, 2010.

Stjepan Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*. Župa sv. Mihaela Arkandela Donji Miholjac: Đakovo, 2007

Stjepan Sršan, *Sandžak Požega 1579. godine*. Državni arhiv u Osijeku: Osijek, 2001.

Valentina Vujeva, *Seosko imanje s kućom SJ 433 s kasnosrednjovjekovnog naselja Donji Miholjac – Danovci*. Filozofski fakultet Zagreb: Zagreb 2019. Diplomski rad.

8.1. Izvori

Hrvatska – Konzervatorski odjel u Osijeku – Izvještaj sa službenog puta u Donji Miholjac – D-921 2/81

Hrvatska – Konzervatorski odjel u Osijeku – Preliminarni izvještaj o terenskom pregledu trase D34 – obilaznica Donjeg Miholjca, faza II: od 0+000 do km 3+544 – Klasa UP/10-612-08/13-08/0101/380-14-05

Hrvatska – Konzervatorski odjel u Osijeku – 532-04-02-05/01-18-01

8.2. Internetski izvori

CROSBİ – Hrvatska znanstvena bibliografija: <https://www.bib.irb.hr/693484> Pristupljeno: 7.6.2020

Kornelija Minichreiter, „Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca i južne obilaznice Kutine“, *Annales instituti Archaeologici* 5 (2009), 130-133. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=77436 4.2.2020

Marko Dizdar, „Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca“, *Annales instituti Archaeologici* 7 (2011.), 20-21. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132921 4.2.2020

Šokci. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 6. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59775>

Tatjana Tkalčec, „Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini“, *Annales instituti Archaeologici* 12 (2016), 46-58. Preuzeto sa Hrčka: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=246711 4.2.2020

Topografija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 6. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61800>

Toponimija. Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje. Pristupljeno: 9.6.2020. <http://struna.ihjj.hr/naziv/toponimija/2336/>

8.3. Karte i prilozi

Arheološka nalazišta na trasi državne ceste D-34 – obilaznica Donji Miholjac Preuzeto:
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132921 3.6.2020

Čakovac - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2027189.41803325%2C5739936.689874804%2C2033634.0149805436%2C5741608.749868542> 4.6.2020

Farkaševci - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2018154.9145278395%2C5735151.446579324%2C2024599.5114751332%2C5736823.506573062> 5.6.2020

Janjevačka bara - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2025096.0606115179%2C5741491.059231718%2C2031540.6575588116%2C5743163.119225456> 4.6.2020

Krnjak - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2012637.1165485024%2C5740177.1811890835%2C2019081.713495796%2C5741849.241182822> 4.6.2020

Miholjac - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2015567.998851811%2C5739958.548806698%2C2028457.192746399%2C5743302.668794175> 4.6.2020

Miholjac, Sveti Đurađ, Podgajci - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2012892.702861832%2C5736255.006175182%2C2038671.0906510078%2C5742943.246150135> 4.6.2020

Moroslavci - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2021176.6605902638%2C5737024.058984295%2C2034065.8544848517%2C5740368.178971772> 4.6.2020

Položaj arheološkog nalazišta AN6 Donji Miholjac – Đanovci. Preuzeto: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=246711 3.6.2020

Prijelaz preko Drave - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2023194.9810803921%2C5745480.0000263695%2C2029639.5780276859%2C5747152.060020108> 4.6.2020

Prikaz arheoloških nalazišta. Broj 1. Donji Miholjac – Trstenik, broj 2. Donji Miholjac – Za ogradom i Vrancari, broj 3. Donji Miholjac – Mlaka – Trafostanica, broj 4. Donji Miholjac – Mlaka. Preuzeto: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=77436 3.6.2020

Šestilovac - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2014017.1813035107%2C5741949.564782456%2C2020461.7782508044%2C5743860.490489585> 7.6.2020

Viljevo, Miholjac - <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=2004771.2686065338%2C5738624.55405202%2C2030549.6563957096%2C5745312.794026974> 4.6.2020

